

DOPRINOS „CEFTA“ SPORAZUMA RAZVOJU EKONOMIJA DRŽAVA ČLANICA

PRIMJER: BOSNA I HERCEGOVINA

Sanel Jakupović | vanredni profesor, Panevroski univerzitet "APEIRON", sanel.e.jakupovic@apeiron-edu.eu
Milanka Aleksić | vanredni profesor, Panevroski univerzitet "APEIRON", milanka.s.aleksic@apeiron-edu.eu
Vesna Novaković | docent, Panevroski univerzitet "APEIRON", novakovic.vesnabl@gmail.com

Rezime: U godini kada primjena "Sporazuma CEFTA 2006" puni 10 godina u cilju jasnog prikazivanja značaja sporazuma potrebno je prikazati osnove doprinose ekonomiji zemalja članica. Kroz ovaj rad biće prikazan doprinos sporazuma privrednim aktivnostima u Bosni i Hercegovini. Osnovna namjera „Sporazuma CEFTA 2006“ jeste osposobljavanje zemalja članica sporazuma standardima Evropske unije. Uz potpisane sporazume o međusobnoj saradnji, poput „Sporazuma sa Turskom“, zatim „Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju“, „Sporazum CEFTA 2006“ u značajnoj mjeri doprinosi razvoju izvoznih aktivnosti u Bosni i Hercegovini i prilagođavanju privrednih subjekata u Bosni i Hercegovini uslovima poslovanja na tržištu Evropske unije. Osnovni doprinos je povećanje trgovinske razmjene među članicama sporazuma i priprema zemalja za punopravno članstvo u EU, odnosno da se prilagode standardima i uslovima poslovanja na tržištu EU. Ova konstatacija je karakteristična i za Bosnu i Hercegovinu. Uz primjenu ostalih trgovinskih sporazuma cilj Bosne i Hercegovine jeste da se u adekvatnoj mjeri pripremi za pristupanje punopravnom članstvu Evropskoj uniji.

Ključne riječi: međunarodni sporazumi, Evropska unija.

JEL Classification: F02, F15, F53

UVOD

Kada posmatramo razvoj izvoznih aktivnosti u Bosni i Hercegovini i trgovinske sporazume koje je potpisala, poput „Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju“, „Sporazuma sa Turskom“, „Sporazuma CEFTA 2006“ može se lako zaključiti da

je uticaj potpisanih sporazuma na privredne aktivnosti ogroman. Naime, „Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju“ potpisan je u cilju, kako mu ime i kaže, približavanja standardima Evropske unije i pridruživanju u punopravno članstvo u Evropskoj uniji. Kao jedan od prvih sporazuma koji je potpisala Bosna i Hercegovina i koji takođe služi da se privredne aktivnosti prilagode uslovima poslovanja na tržištu Evropske unije jeste i „Sporazum CEFTA 2006“. Ovaj sporazum predstavlja sporazum o slobodnoj trgovini industrijskim dobrima i većini poljoprivrednih dobara između zemalja članica. Sporazumom je definisan jednak tretman domaćih i stranih investitora, kao i otvorenost tržišta javnih nabavki.

U radu je postavljen problem u vidu pitanja: U kojoj mjeri je „Sporazum CEFTA 2006“ unaprijedio izvozne aktivnosti u Bosni i Hercegovini i regionu? Odgovor na postavljeno pitanje je ujedno definisao predmet istraživanja koji je u ovom radu prikazan kroz posmatranje kretanja privrednih aktivnosti zemalja regiona CEFTA 2006.

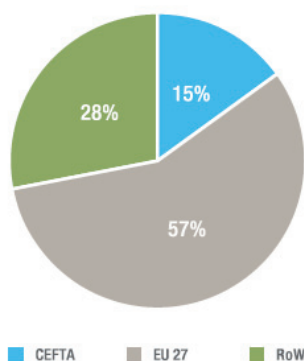
Osnovna hipoteza koja je postavljena u ovom radu glasi: Vrijednost izvoza iz zemalja CEFTA sporazuma u zemlje Evropske unije je, nakon primjene CEFTA sporazuma, povećana, primjer Bosne i Hercegovine. Ovim istraživanjem će biti potvrđena ili opovrgnuta postavljena hipoteza. Ono što je karakteristično za CEFTA sporazum jesu i dva instituta koja su definisana u međunarodnim sporazumima. Prvi institut je institut „Dijagonalne kumulacije“. Ovaj institut predstavlja mogućnost da se prilikom nastanka robe sa porijeklom upotrebljavaju materijali i proizvodi porijeklom iz zemalja sa kojima je zaključen sporazum, čime se stiče preferencijalno porijeklo robe svih zemalja koje su potpisnice CEFTA sporazuma.

Naime, „Sporazum CEFTA 2006“ se svrstava u sporazume o slobodnoj trgovini, koji podrazumjevaju međunarodne bilateralne ili multilateralne ugovore koji omogućavaju uslove za povoljniji režim trgovine između zemalja potpisnica sporazuma (www.carina.rs). Primjenom ovog instituta dolazi do povećanja investicija i izvoza u regionu, tehnološka opremljenost i konkurentnost se povećava u cilju približavanja zahtjevnom tržištu Evropske unije (Simić, J., Đurić, D., Mihajlović, M, 2011).

Grafikon 1. Međuregionalna trgovina između zemalja članica CEFTA sporazuma u periodu 2004 – 2009 godine

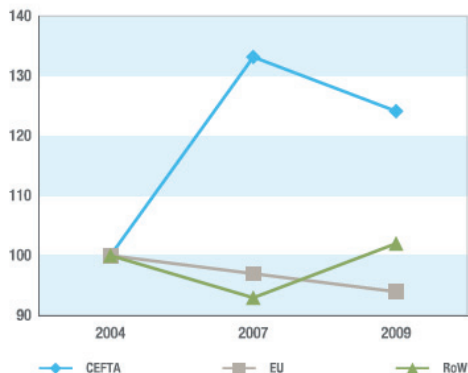
EU remains the dominant trade partner...

REGIONAL TOTAL GOODS TRADE, 2009

... but the share of CEFTA intra-regional trade is increasing

CHANGE IN COMPOSITION OF INTRA-REGIONAL TRADE, 2004-2009
(2004 = 100)

Izvor: Impelmenting the CEFTA 2006 agreement, reaping the benefits of trade and investment integration in South East Europe, OECD, pp 11

Određene studije dokazuju pozitivne direktne i indirektne efekte CEFTA sporazuma na ekonomski rast, takođe je potvrđena veza između politike usluga i produktivnosti proizvodnih kompanija koje se oslanjaju na uslužni sektor kao ulazni proizvod. Integracija tržišta dobara i usluga bi omogućila malim CEFTA ekonomijama da postanu dio kako regionalnog tako i globalnog lanca nabavke i proizvodnje koje bi u krajnjoj instanci smanjilo troškove i omogućilo ovim ekonomijama da budu privlačnije za strane investicije (Handijski, B., Šestović, L., str 2). Sporazumi o slobodnoj trgovini podstiču razvoj međusobnih privrednih odnosa zemalja potpisnica, kao i veći obim razmjene, te porast investicija u datom regionu.

Drugi institut koji se primjenjuje jeste “Institut zabrane povraćaja ili oslobođenja”. Datim institutom je definisano da je onemogućeno da se upotrebljavaju materijali bez porijekla u proizvodnji robe za preferencijalni izvoz, kako bi se ostvarila ekonomska isplativost. Ukoliko se materijali bez porijekla upotrijebe za proizvodnju proizvoda sa porijeklom, prilikom izvoza u zemlje sa kojima imaju potpisani sporazumi o saradnji (CEFTA, SSP, Sporazum sa Turskom i sl.) isti moraju biti predmet naplate carine i ostalih dadžbina(www.carina.rs).

NASTAJANJE CEFTA SPORAZUMA

Prvobitni „Sporazum CEFTA” predstavlja Sporazum o slobodnoj trgovini u zemljama centralne Evrope. Predmetni sporazum su 1992. godini potpisale Čehoslovačka, Mađarska i Poljska. Narednih godina sporazumu su se pridruživale respektivno zemlje: Slovenija, Rumunija, Bugarska, a potom 2006. godine potpisivanjem Sporazuma o izmjeni i pristupanju osnovnog sporazuma pristupile su i zemlje jugoistočne Evrope: Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Moldavija, Srbija, Hrvatska, Makedonija i UNMIK/Kosovo. U skladu sa zahtjevima potrebnim za proces ratifikacije sporazum je stupio na snagu krajem 2007. godine za navedene zemlje (<http://cefta.int>).

S obzirom da „Sporazum CEFTA“ djeluje kao priprema za pristupanje članstvu Evropske unije, tako su se zemlje koje su potpisale „Sporazum o pristupanju i punopravnom članstvu Evropskoj uniji“, odnosno postale članice Evropske unije, povukle iz CEFTE.

Osnovni ciljevi ovog sporazuma su usklađivanje razvoja ekonomskih odnosa, osiguranje jednakog trgovinskog tretmana, te uklanjanje trgovinskih prepreka između zemalja potpisnica.

U skladu sa naprijed navedenim može se zaključiti da su sadašnje članice „Sporazuma CEFTA 2006“ zemlje jugoistočne Evrope. Potpisnice CEFTA potpisuju i bilateralne ugovore o slobodnoj trgovini i, ujedno, se pripremaju za članstvo u Evropskoj uniji.

Razlika ovog sporazuma u odnosu na izvorni CEFTA sporazum jeste da su se uvele nove oblasti saradnje u okviru usluga, investicija, javnih nabavki i zaštite intelektualnog vlasništva:

1. na polju usluga osnovni cilj jeste da se međusobno omogući otvoreno tržište,
2. na polju investicija cilj je da se osigura stabilan i jednak tretaman investitora i da se uz trgovinsku liberalizaciju omoguće jednake prilike investitorima,
3. u okviru javnih nabavki potrebno je da se progresivno i efektivno otvori tržište javnih nabavki do maja 2010. godine,
4. u dijelu zaštite intelektualne svojine cilje je da se u skladu sa međunarodnim zakonodavstvom omogući adekvatna i efektivna zaštita intelektualne svojine.

ORGANIZACIONA STRUKTURA CEFTA SPORAZUMA

U cilju efikasnije realizacije „Sporazuma CEFTA 2006“ članice CEFTA su osnovale brojna tijela koja pomažu realizaciju sporazuma kroz institucionalni okvir. Osnovan je Zajednički komitet, tri podkomiteta, tri radne grupe i stalni sekretarijat. Zajednički komitet je upravno tijelo koje čine predstavnici svih članica sporazuma i koje nadgleda način primjene sporazuma. Ovim tijelom rukovodi predstavnik jedne od zemalja članica i jednom godišnje se smjenjuje rukovodstvo na principu rotirajuće osnove. Tako je u 2013. godini Bosna i Hercegovina rukovodila komitetom, dok u 2016. godini Komitetom CEFTA presjedava Republika Crna Gora.

Pomenuta tri podkomiteta su, kako slijedi:

- **Potkomitet za poljoprivredu i sanitarna i fitosanitarna pitanja** - ima za cilj da olakša trgovinu poljoprivrednim proizvodima u regionu koji obuhvata zemlje članice i obezbjedi zaštitu zdravlja bilja, zdravlja životinja i bezbjednosti hrane.
- **Potkomitet za carine i pravila o porijeklu** - ima za cilj pojednostavljenje i olakšanje carinskih procedura, stimulisanje brze implementacije pravila o porijeklu kod svih potpisnica.
- **Potkomitet za tehničke prepreke u trgovini i necarinske barijere** - ima za cilj da identifikuje, razmatra i predlaže mjere za otklanjanje tehničkih barijera u trgovini i necarinskih barijera između potpisnica.

Jedno od upravnih tijela „Sporazuma CEFTA 2006“ jeste i sekretarijat CEFTA. Njegova uloga jeste da omogući i da pruži svu potrebnu podršku Zajedničkom komitetu i ostalim tijelima. Zajedno sa zemljom koja predsjedava, te godine organizuje CEFTA nedelju kao privredni događaj na kojem učestvuju i privredne komore zemalja članica. Tokom sedmice se organizuju brojni privredni sastanci u cilju otklanjanja prepreka na koje privrednici nailaze.

PREDNOSTI CEFTA SPORAZUMA

Ovaj sporazum je zamjenio mrežu od 32 bilateralna sporazuma o slobodnoj trgovini u regionu jugoistočne Evrope (www.kombeg.org.rs). Ostale prednosti ovog sporazuma su:“

- Dijagonalna kumulacija porijekla proizvoda,
- Primjena trgovinskih pravila i ugovora koji su u skladu sa regulativom EU,
- Efikasnije rješavanje trgovinskih sporova,
- Potpuna liberalizacija trgovine na kraju prelaznog perioda (kraj 2008 / kraj 2010),

- „Sporazum CEFTA 2006“ primjenjuje se između Bosne i Hercegovine i ostalih zemalja potpisnica sporazuma. Istodobno, prihvatanje ovog sporazuma ne poništava druge sporazume o slobodnoj trgovini koje je Bosna i Hercegovina potpisala na bilateralnom nivou sa zemljama koje nisu potpisnice CEFTA-e. Primjer tome je „Sporazum o slobodnoj trgovini između Bosne i Hercegovine i Turske“ koji i dalje ostaje na snazi kao zaseban trgovinski sporazum između dvije zemlje,
- Ukidanje tehničkih barijera, kvota i subvencioniranja izvozu.“(<http://komo-rabih.ba>)

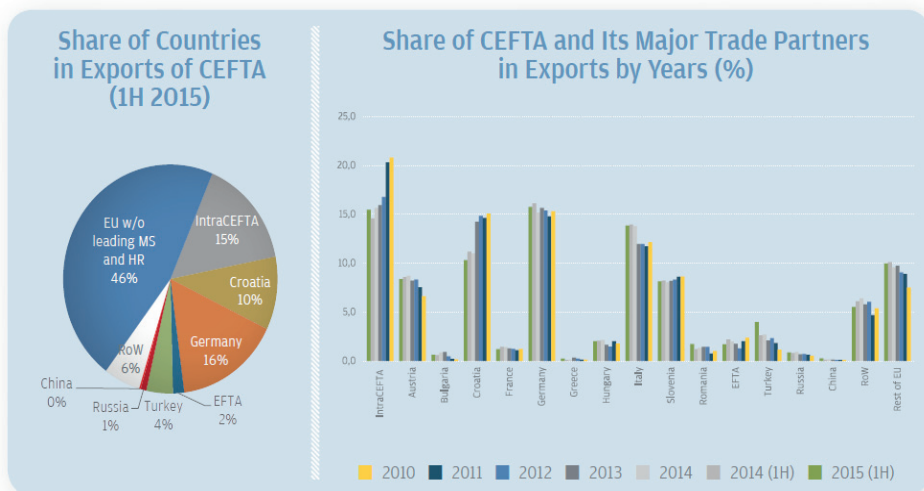
„Sporazum CEFTA 2006“ predstavlja dobru osnovu za pripremanje države za pristupanje Evropskoj uniji. Naime, predmetni sporazum ima karakteristiku privremenosti, jer se primjenjuje do momenta pristupanja Evropskoj uniji, a jedan od osnovnih ciljeva jeste prilagođavanje privrede jedne države standardima Evropske unije, kao i jačanje privredne saradnje u okviru regiona. Naime, kako je već pomenuto, u okviru sedmice CEFTA organizuje se i saradnja privrednih komora, kao i brojni sastanci privrednika u cilju smanjenja prepreka na koje nailaze u međusobnoj razmjeni dobara i usluga. Jedna od novina ovog sporazuma u odnosu na prvobitni CEFTA sporazum jeste posebno poglavlje koje vodi računa o stranim investitorima, kao i njihovom tretmanu u određenoj zemlji članici CEFTA. Ovim sporazumom se strani investitori ohrabruju da ulažu u zemlje članice garantujući njihovu jednakost sa domaćim investitorima (Kumalić, I., str 9).

Statistički podaci za privredu Bosne i Hercegovine pokazuju da je u 2015. godini ukupan izvoz iznosio 8 milijardi 987 miliona KM, uvoz 15 milijardi 852 miliona KM, pokrivenost uvoza izvozom bila je 56,7 %.

Izvoz u CEFTA region iznosio je 1.334.000.000,00 KM što je u ukupnom izvozu 14.84% (Agencija za statistiku BiH, 2016).

Za 2012. godinu statistički podaci govore da je bilo 7,9 milijardi izvoza, a uvoz je iznosio 15,3 milijarde KM. Pokrivenost uvoza izvozom bila je 51,5%. Izvoz u zemlje CEFTA iznosio je 2,5 milijardi KM, učešće izvoza u ukupnom izvozu iznosilo je 31,64%

Kada posmatramo statističke podatke i uporedimo 2012. i 2015. godinu može se vidjeti da je došlo do smanjenja uvoza i izvoza u okviru zemalja CEFTA sporazuma.

Grafikon 2. Učešće CEFTA zemalja i njihovih glavnih trgovinskih partnera u izvozu po godinama

Izvor: „CEFTA TRADE STATISTICS 2015“, CEFTA, 2015, Srt 9

Kao što statistički pokazatelji za Bosnu i Hercegovinu pokazuju smanjenje izvoza u zemlje CEFTA 2006, isto možemo vidjeti i na pokazateljima iz CEFTA publikacije, koji su prikazani na Grafikonu broj 2. Naime, uz smanjenje međuregionalne razmjene dolazi do povećavanja vrijednosti izvoza u Njemačku i Italiju, koje su glavne izvozne zemlje Bosne i Hercegovine.

„Sporazum CEFTA 2006“ ima za cilj da se ukinu sve carine za industrijske proizvode, za oko 90 % poljoprivrednih proizvoda primjenjuje nulti carinski režim, dok za preostalih 10% poljoprivrednih proizvoda država može da interveniše određenim mjerama. Primjer državne intervencijesmo imali, svojevremeno, kada je Republika Hrvatska intervencionisala u cilju zaštite proizvodnja duvana i cigareta, te proizvođači iz Srbije nisu mogli izvoziti svoje proizvode u Hrvatsku, dok su hrvatski duvanski proizvodi nesmetano izvozeni u Srbiju (Simić, J., Đurić, D., Mihajlović, M, 2011).

Prilikom predsjedavanja Srbije istaknute su osnovne prednosti koje sporazum nosi sa sobom, to su:

- Lakši pristup inostranim tržištima,
- Povećan kvalitet proizvoda, veći trud i ulaganje domaćih proizvođača kako bi se mogli takmičiti na ino tržištu,
- Veći broj zaposlenih, povećanje izvoza i investicija.

Međutim, ono što je prepreka za punu primjenu sporazuma jesu necarinske barijere koje se tiču tehničkih rješenja na graničnim prelazima (radno vrijeme, dug period čekanja, klasifikacija roba, nepriznavanje sanitarnih i fitosanitarnih mjera i veterinarske kontrole). Stoga je bitno naglasiti i uticaj predmtnog sporazuma na prevazilaženje bescarinskih barijera.

Projekat koji je podržan od strane Vlade Republike Mađarske imao je za cilj da se pomogne zemljama članicama CEFTA da imaju potpune koristi od implementacije sporazuma kroz smanjenje bescarinskih barijera. Ovaj projekat je imao za cilj da se identifikuju, klasifikuju i odrede prioritete onih bescarinskih barijera između članica sporazuma i zemalja koje su članice Evropske unije. Većina međuregionalne trgovine u okviru zemalja članica sporazuma i izvoza prema Evropskoj uniji se odnosi na industrijske proizvode male dodate vrijednosti i dobara. Stoga se očekuje povećanje saradnje u proizvodnji proizvoda veće dodate vrijednosti kroz kreiranje vertikalno integrisanog lanca vrijednosti. Međutim, ono što ostaje da se uradi jeste prilagođavanje sanitarnih i fitosanitarnih mjera i propisa standardima Evropske unije, jer se ovim nejednakostima smanjuje potencijal zemalja članica sporazuma da dostignu puni potencijal i veću vrijednost sofisticiranijih proizvoda u trgovinskoj razmjeni sa zemljama članicama Evropske unije (OECD, str 10).

Kako je razmotreno u radu primjena „Sporazuma CEFTA 2006“ je tokom proteklih godina uspjela da približi ekonomije zemalja članica standardima Evropske unije. U tabeli broj 1. možemo vidjeti kretanje vrijednosti izvoza Bosne i Hercegovine u zemlje koje su članice „Sporazuma CEFTA 2006“.

Tabela 1. Pregled kretanja izvoza u region CEFTA za period 2012 – 2015 godina

Godina	2015.	CEFTA region 2015.	2012.	CEFTA region 2012.
Izvoz u KM, milioni	8,987	1,334 (14,84%)	7,900	2,500 (31,64%)
Uvoz u KM, milioni	15,852		15,300	

Izvor: Statistika robne razmjene BiH sa inostranstvom jan – dec 2015, Agencije za statistiku BiH

U predmtnoj tabeli je pokazano da je izvoz u 2015. godini u zemlje CEFTA regiona značajno opao u odnosu na 2012. godinu. Naime, učešće izvoza u 2012. godini je bilo 31,64 %, dok je u 2015. godini iznosio 14,84%.

ZAKLJUČAK

Osnovna namjera „Sporazuma CEFTA 2006“ jeste osposobljavanje zemalja članica sporazuma standardima Evropske unije. Uz potpisane sporazume o međusobnoj saradnji, poput „Sporazuma sa Turskom“, zatim „Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju“, „Sporazum CEFTA 2006“ u značajnoj mjeri doprinosi razvoju izvoznih aktivnosti u Bosni i Hercegovini. Tako je ovaj sporazumomogućava i prilagođavanje privrednih subjekata u Bosni i Hercegovini uslovima poslovanja na tržištu Evropske unije.

Kroz diskusiju u radu je potvrđena postavljena hipoteza koja glasi „Vrijednost izvoza iz zemalja CEFTA sporazuma u zemlje Evropske unije je nakon primjene CEFTA sporazuma povećana, što je vidljivo iz primjera Bosne i Hercegovine“. Postavljenu hipotezu potvrđuju i podaci u tabeli broj 1.

Uz prednosti koje su presudne za zemlje članice u smislu ekonomskog razvoja i približavanja standardima Evropske unije jedna od glavnih motivacija za Evropsku uniju jeste političke prirode i da se zemlje iz jugoistočne Evrope priključe EU kako bi se smanjio potencijalni rizik otvorenog konflikta (Mostetschnig, AM., 2011).

LITERATURA

- Handijski, B., Šestović, L., Barriers to trade in service in the cefta region, 2011, World bank, str, 2
- Kumalić, I., „Bosna I Hercegovina lokacija za strane investitore“, EMC godina IV broj 1, Aperion, Banja Luka, str 9
- Mostetschnig, A., M., „CEFTA and The European Single Market: an appropriate preparatory exercise?“, College of Europe, Bruge, 2011
- Simić, J., Đurić, D., Mihajlović, M., „Cefta – izvoznaorjentacija zemalja Zapadnog balkana“, 2011, str 5
- „CEFTA TRADE STATISTICS 2015“, CEFTA, 2015, srt 9
- “Impelmenting the CEFTA 2006 agreement, reaping the benefits of trade and investment integration in South East Europe”, OECD, str 10–11
- „Statistika robne razmjene BiH sa inostranstvom jan – dec 2015“, Agencija za statistiku BiH <http://cefta.int/>, preuzeto dana 30.05.2016. godine
- <http://komorabih.ba/bhepa/sporazumi-i-zakoni/>, preuzeto dana 01.06.2016. godine
- <http://www.carina.rs/lat/Poslovnazajednica/PorekloRobe/Stranice/PorekloRobe.aspx>, preuzeto dana 14.06.2016.
- <http://www.kombeg.org.rs/Komora/udruzenja/UdruzenjeTrgovine.aspx?veza=1404>, preuzeto dana 31.05.2016
- <https://www.oecd.org/globalrelations/tradeandinvestmentliberalisationincefta2006.htm>

CONTRIBUTION OF CEFTA AGREEMENT TO THE DEVELOPMENT OF CEFTA ECONOMIES - EXAMPLE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Sanel Jakupović

associate professor, Paneuropean university "APEIRON", sanel.e.jakupovic@apeiron-edu.eu

Milanka Aleksić

associate professor, Paneuropean university "APEIRON", milanka.s.aleksic@apeiron-edu.eu

Vesna Novaković

assistant professor, Paneuropean university "APEIRON", novakovic.vesnabl@gmail.com

Abstract: *Implementation of the "CEFTA 2006" agreement lasts for ten years, and in order to make explicit the importance of the agreement it should be presented base contribute to the economy of the Member States. Through this work it will be shown the contribution agreement for economic activities in Bosnia and Herzegovina. The main contribution is increasing in trade among the member countries of the agreement and preparing for full membership in the EU, also adapting to the standards and conditions in the EU market. This statement is characteristic also and for Bosnia and Herzegovina. With the application of other trade agreements the basic goal of Bosnia and Herzegovina trough implementation of CEFTA 2006 is to extent adequate preparation for accession to full membership of the European Union. This agreement is an agreement on free trade in industrial goods and most agricultural goods between member states, the agreement defines the equal treatment of domestic and foreign investors, as well as the openness of public procurement markets. Certain studies prove positive direct and indirect effects of CEFTA Agreement on economic growth, the objective of the study is to confirm the link between the services and the productivity of the manufacturing companies that rely on the services sector as an input product. This paper will indicate the impact of the agreement on the economic development in Bosnia and Herzegovina, in terms of trade relations with member states of the European Union and member countries of the CEFTA agreement. Since CEFTA acting as a preparation for membership of the European Union, countries that have signed the agreement on the EU full membership withdrawn from the CEFTA, which is also the main goal of Bosnia and Herzegovina.*

Key words: *Economic integrations, European Union*

JEL Classification: *F02, F15, F53*